

ПЕДАГОГІЧНА СУТНІСТЬ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

М.С. Головань
м. Суми, Українська академія банківської справи

Навчання в дидактиці розглядається як взаємодія учителя і учнів, спрямована на засвоєння системи знань, умінь і навичок. Освіта – це більш широке поняття: освіту розглядають як цінність, як систему, як процес і як результат навчання.

Якщо розглядати освіту як систему і як процес, тоді слід розрізняти поняття “навчально-виховна система” і “навчально-виховний процес”. Навчально-виховна система пов’язана з процесом розробки, створення наукового і технологічного проектування навчання та виховання. Навчально-виховний процес пов’язаний із застосуванням розроблених систем в реальній практиці навчання і виховання.

Процес навчання – це суть навчально-виховного процесу, який характеризується, перш за все, інтерактивністю своєї організації, тобто взаємодією учителя і учня, а також учнів між собою. Тому, якщо говорити про процес дистанційного навчання, тоді слід передбачати в цьому процесі вчителя і учнів та їх взаємодію. У цьому принципова різниця, концептуальна відмінність дистанційного навчання від самоосвіти.

Дистанційне навчання – це навчання на відстані, коли учень і вчитель розділені між собою простором, що надає навчальному процесу специфічної форми взаємодії. Не варто змішувати заочне навчання з дистанційним, оскільки при дистанційному навчанні на основі комп’ютерних телекомунікацій забезпечується систематична і ефективна інтерактивність, яка передбачається як в організації навчального матеріалу, так і в спілкуванні між учителем і учнями та учнями між собою.

Дистанційне навчання має всі ознаки навчально-виховного процесу (учитель, учні, підручники, засоби навчання, відповідні методи та організаційні форми навчання).

У педагогічній науці немає однозначного тлумачення поняття дистанційного навчання [1-7], проте більшість науковців розглядають його як нову форму навчання і, відповідно, дистанційну освіту (як результат навчання, як систему) – як нову форму освіти. Окремі автори [6] відносять дистанційне навчання до методів навчання, мотивуючи це

Головань М.С. Педагогічна сутність дистанційного навчання // Комп'ютерне моделювання та інформаційні технології в науці, економіці та освіті: Збірник наукових праць, Кривий Ріг: І.В.І., 2002. – с.148-153.

тим, що в дистанційне навчання можна перенести елементи заочного навчання.

Е.С. Полат в [5], розглядаючи термін “дистанційне навчання”, вказує на інтерактивність як основну характерну ознаку двоєдиної діяльності учнів не з комп'ютерною програмою, а з учителем та іншими учнями. Тому нова форма навчання не може бути повністю автономною системою, ізольованою від інших форм навчання. Дистанційне навчання будується на основі тих же цілей і з тим же змістом, що й очне або заочне навчання. Проте форма подачі матеріалу, форма взаємодії вчителя і учнів та учнів між собою будуть іншими – взаємодія здійснюється на основі комп'ютерних телекомунікацій. Разом з тим дистанційне навчання має той самий компонентний склад, як і будь-яка система навчання: цілі, зумовлені соціальним замовленням; зміст, визначений діючими програмами для конкретного типу навчального закладу; методи; організаційні форми; засоби навчання. Останні три компоненти в дистанційній формі навчання зумовлені специфікою використовуваної технологічної основи: лише комп'ютерних телекомунікацій або комп'ютерних телекомунікацій в поєднанні з друкованими засобами, компакт-дисками, так званою кейс-технологією та ін.

Дистанційне навчання ґрунтується на традиційних дидактичних принципах навчання. Проте для дистанційного навчання провідним є *гуманістичний принцип*: спрямованість навчання й освітнього процесу на особистість; створення максимально сприятливих умов для опанування знань, відповідно обраної професії, для розвитку і прояву творчої індивідуальності, високих громадянських, моральних, інтелектуальних і фізичних якостей; *принцип випереджаючої освіти*, який полягає не тільки в передачі новому поколінню вже накопиченої наукової і культурної спадщини минулих поколінь, але й у формуванні його свідомості і світогляду, що допомогло б цьому поколінню адаптуватися у світі, що швидко змінюється.

Найбільш поширеним є три види дистанційного навчання, які базуються на інтерактивному телебаченні, комп'ютерних телекомунікаційних мережах та поєднанні мережі Інтернет і технологій компакт-дисків.

У центрі процесу дистанційного навчання – самостійна навчально-пізнавальна діяльність того, хто навчається, тобто процес учіння. Учні або студенти, в основному, не відвідують аудиторних занять, а працюють самостійно з високоякісними модулями навчальних матеріалів у зручний для них час, у зручному місці та в

Головань М.С. Педагогічна сутність дистанційного навчання // Комп'ютерне моделювання та інформаційні технології в науці, економіці та освіті: Збірник наукових праць, Кривий Ріг: І.В.І., 2002. – с.148-153.

індивідуальному темпі. Носіями навчальних матеріалів для дистанційної форми навчання є поєднання кількох видів матеріалів: паперових, аудіо матеріалів, відеоматеріалів, комп'ютерних дисків (CD-ROM), комп'ютерних навчальних програм, а також отримання інформації електронною поштою чи за допомогою супутникового телебачення тощо. Тому дистанційне навчання доступне переважно для старшокласників з високим рівнем розвитку пізнавальної діяльності та студентів вузів.

Ця форма навчання передбачає великий обсяг самостійної роботи, що вимагає від студентів вищого ступеня наполегливості й відповідальності, самостійності та самодисципліни, уміння працювати з комп'ютером та телекомунікаційними засобами. Зв'язок з навчальним закладом підтримується через куратора (тьютора), який опікується студентами від першого до останнього курсу.

Дистанційне навчання не виключає традиційне навчання, а доповнює його, маючи при цьому певні переваги для викладачів, роботодавців та студентів у порівнянні з іншими формами, зокрема, заочної або кореспондентської. Для студентів ця форма навчання передбачає:

- *доступність* програми навчання;
- *повну свободу*, оскільки вони можуть здобувати знання в будь-який час і в будь-якому місці;
- *гнучкість системи освіти* – короткі модульні програми, висока ступінь засвоєння навчального матеріалу та міцність уже засвоєних знань;
- *індивідуальний вибір траєкторії навчання*: режиму, часу й швидкості, оскільки студент має можливість засвоїти знання швидше або повільніше, його не підганяють інші студенти в групі і він може уникнути неприємної ситуації в аудиторії, коли йому незручно за своє незнання перед іншими студентами, таким чином він не “втратить свій авторитет”, що, в свою чергу, допомагає позбутись зайвих комплексів;
- *можливість миттєвої перевірки та оцінювання набутих знань* шляхом забезпечення тестування знань студентів у синхронному режимі та прийом іспитів через систему відео конференцій.

Дистанційне навчання слід розглядати в загальній системі безперервної освіти, а з іншого боку, дистанційне навчання необхідно розглядати як систему, і як процес.

Головань М.С. Педагогічна сутність дистанційного навчання // Комп'ютерне моделювання та інформаційні технології в науці, економіці та освіті: Збірник наукових праць, Кривий Ріг: І.В.І., 2002. – с.148-153.

Розглядаючи дистанційне навчання як систему, потрібно передбачати і теоретично осмислювати етап педагогічного проектування цієї діяльності, її змістовної і педагогічної складових:

- теорії і методики дистанційного навчання;
- технології дистанційного навчання;
- змісту дистанційного навчання;
- організації дистанційного процесу навчання.

При цьому варто зазначити, що в даний час на етапі реалізації системи дистанційного навчання психолого-педагогічні, методичні, технологічні, організаційні, правові та економічні проблеми частіше постають, ніж їх вдається розв'язати.

Психолого-педагогічні проблеми дистанційного навчання зумовлені опосередкованим контактом між викладачем і тим, хто навчається за допомогою сучасних засобів інформаційно-комунікативних технологій. За умови дистанційного навчання ця опосередкована взаємодія утруднює встановлення психологічного контакту між учасниками навчального процесу внаслідок наступних причин:

- неможливості використання більшої частини невербальних засобів комунікації і, як наслідок, збіднення емоційного компонента спілкування;
- дефіциту інформації про партнера по взаємодії у навчальному процесі;
- відсутність низки “фонових” компонент (інтонації, жестів, міміки і т.д.), які супроводжують традиційне навчання і підміна живого спілкування набором стандартних реакцій машинного інтерфейсу;
- відсутність низки факторів мікросоціума і мікросередовища, у яких знаходяться співрозмовники;
- внаслідок віддаленої взаємодії важко досягнути високого рівня згуртованості віртуальної навчальної групи, яка є немаловажним фактором включення людини в навчальний процес.

Тому постає проблема розробки Інтернет-орієнтованої системи психолого-педагогічного супроводу дистанційного навчання, дослідження різних способів отримання і опрацювання психологічної особистісної інформації, необхідної в педагогічному і консультативному процесі.

Реалізація дистанційного навчання передбачає розробку навчально-методичного комплексу, до складу якого має входити в електронному вигляді усі традиційні його компоненти, а також

Головань М.С. Педагогічна сутність дистанційного навчання // Комп'ютерне моделювання та інформаційні технології в науці, економіці та освіті: Збірник наукових праць, Кривий Ріг: І.В.І., 2002. – с.148-153.

інваріантні компоненти, зумовлені характером дистанційного навчання:

- загальні відомості про курс, його призначення, цілі, завдання, зміст, умови навчання, підсумкові документи;
- добір змісту дисципліни з урахуванням держаного освітнього стандарту і функціональної спрямованості майбутньої професійної діяльності;
- структурування навчального матеріалу по модулях з метою забезпечення логіки вивчення курсу із зазначенням потрібного рівня засвоєння кожного елемента змісту в системі навчальних завдань;
- використання таких програмних засобів і дидактичних матеріалів, які б сприяли не тільки усвідомленому засвоєнню знань, але й формували б способи самостійної діяльності по перетворенню навчальної інформації і розв'язанню навчальних завдань;
- створення адекватної системи контролю за ступенем засвоєння матеріалу і за формуванням умінь і навичок.

Зауважимо, що вимоги до якості, термінів розробки та вартості цих матеріалів стають надзвичайно важливими. На початковому етапі впровадження системи дистанційного навчання необхідні чималі вкладення коштів, а якщо врахувати, що на сьогодні відсутній єдиний координаційний центр, то такі вкладення коштів можуть бути навіть невиправдано високими. Проте в перспективі дистанційне навчання зробить дешевшим процес здобуття освіти.

Організаційно-функціональне наповнення системи дистанційного навчання багатогранне. Це створення і реалізація електронних комунікацій, і підготовка довідково-інформаційного забезпечення навчальних дисциплін, і розробка професійних засобів навчання, і формування інтерфейсних засобів взаємодії із суб'єктами процесу навчання. Звідси постає проблема створення недорогих і високоякісних інструментальних засобів навчання, проблема стандартизації навчальних програм і технічної реалізації, проблема наступності (як у предметній галузі, так і на етапах комп'ютеризації), проблема створення висококваліфікованих творчих колективів, які включають фахівців з різних галузей: власне предметної галузі, теорії та методики навчання і спеціаліста з програмування та комп'ютерної техніки.

Головань М.С. Педагогічна сутність дистанційного навчання // Комп'ютерне моделювання та інформаційні технології в науці, економіці та освіті: Збірник наукових праць, Кривий Ріг: І.В.І., 2002. – с.148-153.

ЛИТЕРАТУРА

1. Андреев А.А., Меркулов В.П., Тараканов Г.В. Современные телекоммуникационные системы в образовании // Педагогическая информатика, 1995. – № 1. – с. 55-63.
2. Концепция дистанционного образования // Бюллетень АРВ, спец. выпуск, июнь, 1995 .
3. Поляков А. А. Системы дистанционного обучения // Новые знания, 1996. – № 3. – с. 34-35.
4. Тихомиров В.П. ДО: история, экономика, тенденции // Дистанционное обучение 1997. № 2.
5. Полаг Е.С. Теория и практика дистанционного обучения // Информатика и образование, 2001. – № 5. – с.37-42.
6. Бершадский А.М., Краевский И.Г. Дистанционное обучение – форма или метод? // Дистанционное образование, 1998.– №4.
7. Хуторской А.В. Принципы дистанционного творческого обучения // EIDOS-LIST 1998, вып. 2. – <http://www.eidos.techno.ru/list/serv.htm>.